

Illés és a Baál papok összecsapása

avagy

Az istenek harca

1. rész

Suhai György

2014.11.17.

Előzmények

Az 1 Kir 18-ban található Karmel-hegyi istenítélet Illés próféta történetének csúcspontja, melynek kezdetei két fejezettel korábbra vezetnek vissza. A történet ugyan is azzal indul, hogy Isten népének egyik legistentelenebb királya, Akháb, Isten rendelkezését figyelmen kívül hagyva (2 Móz 34:15-16; 5 Móz 7:3-4) egy szidóni, azaz nem zsidó hercegnőt vesz feleségül, az istentelenségéről ugyancsak elhíresült Jezabelt.

1 Kir 16:31 Mert [Akháb] nem elégedett meg azzal, hogy Jeroboámnak a Nébát fiának bűneiben járjon, hanem elment és feleségül vette magának Jézabelt, Ethbaálnak a Szidonbeli királynak lányát, és elmenve, a Baálnak szolgált, és meghajtotta magát annak.

E szentségtelen frigynek köszönhetően kerül be Izraelbe a *Baál* (és *Asera*) *kultusz*. Az új vallás (és világszemlélet) igen rövid időn belül hihetetlenül népszerűvé válik a nép körében, tovább tetőzve a bajt, melyet a Jeroboám által újraélesztett (Egyiptomból importált) aranyborjú kultusz¹ és az áldozóhalmok (helyi szentélyek) elterjedése szabadított Izraelre. Jezabel ugyanis a Baál nevű föníciai istenség elkötelezett híve volt (nevének egyik lehetséges jelentése: "Baál felmagasztal"; apját "Ethbaálnak" hívták, ami azt jelenti: "Baál-lal") és esze ágában sem volt feladni vallását még, a "papíron" Jahve hívő, Akháb kedvéért sem. Úgy tűnik, Akháb ezt cseppet sem zavarta és valószínűleg nem is volt számára meghatározó szempont a párválasztásnál, hogy a társa is Jahve hívő legyen.² Akháb minden bizonnyal elbűvölte Jezabel testi szépsége, csakúgy, mint egykor Jákobot Ráchel (1 Móz 29:17-20), annyira, hogy kész volt szemet húyni Jezabel bálványimádása (romlott, ördögi természete) felett, csakúgy, mint Jákob Ráchel bálványimádása felett (1 Móz 31:19, 32, 34). Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy az özőnvi idején ez az engedetlenség ("a felemás iga") volt a kiváltó oka Isten első, világméretű ítéletének³:

1 Móz 6:2, 5-7 És látták az Isten fiai az emberek lányait, hogy szépek azok, és **vettek maguknak feleségeket mindazok közül, akiket megkedveltek...**⁵ És látta az Úr, hogy megsokasult **az ember gonoszsága** a földön, és hogy **szíve gondolatának minden alkotása szüntelenül csak gonosz.**⁶ Megbánta azért az Úr, hogy teremtette az embert a földön, és bánkódott az ő szívében.⁷ És mondta az Úr: **Eltörlöm az embert, akit teremtettem, a föld színéről.**

Akháb, az Isten fiaihoz hasonlóan, Isten szava helyett gonosz szívére hallgatott és az ő házasságának is tragikus következményei lettek: az egész népet elfertőzte a bálványimádás.

¹ Annak idején Áron csinált először egy aranyborjút a nép kérésére (2 Móz 32:1-4), akik az egyiptomi tartózkodásuk során lesték el ezt az ötletet. Jeroboám is Egyiptomból tért vissza, hogy Izrael királya legyen (1 Kir 12:2).

² A párválasztás kérdése ma is jó fokmérője annak, hogy ki mennyire hívő valójában.

³ Ld. "Kik azok az 'Istenek fiai' és miben állt az ő bűnük?" c. írásomat.

Egy újabb honfoglalás?

Jezabel, a maga nemében sokkal komolyabb "hívó" volt, mint Akháb. Akhábbal ellentétben, ő annyira komolyan vette a hitét, hogy teljesen le akart számolni a, számára rivális, Jahve-kultusszal. Megpróbálta kiirtani Jahve összes prófétáját az országból, hogy a nép ne is tudjon más istent imádni, csak Baált. Jezabel pontosan azt teszi Jahve prófétáival, amit Isten parancsolt annak idején honfoglalásra készülő népének a kánaáni pogány kultuszok követőivel kapcsolatban:

5 Móz 7:1-2, 5 Mikor bevisz téged az Úr, a te Istened a földre, amelyre bemész, hogy bírdad azt; és sok népet kiűz előled: a Khitteust, a Girgazeust, az Emoreust, a Kananeust, a Perizeust, a Khiveust, és a Jebuzeust: hétféle népet, nálad nagyobbakat és erősebbeket; ² És adja őket az Úr, a te Istened a te hatalmadba, és megvered őket: **mindenestől veszítsd ki őket** [vö. 1 Kir 18:4] ne köss velük szövetséget, és **ne könyörülj rajtuk... Oltáraikat rontsátok le** [vö. 1 Kir 18:30], oszlopaikat törjétek össze, berkeiket vágjátok ki, faragott képeiket pedig tűzzel égessétek meg...

Jezabel tehát, az ő istenének engedve, egy kisebb fajta honfoglalásba kezd. Még pontosabban, megpróbálja *visszacsinálni* a honfoglalást, hogy Izrael földjét egy idegen isten, a Baál, uralma alá hajtja. Ezt jelzi számunkra a szentíró Jerikó újjáépítésének megemlékezésével is!

1 Kir 16:34 Az ő [Akháb] idejében építette meg a Béthelbeli [az aranyborjú kultusz egyik székhelye] Hiel Jerikót. Az ő elsőszülött fiának, Abirámnak élete árán vetette meg annak fundamentumát, és az ő kisebbik fiának, Ségubnak élete árán állította fel annak kapuit, az Úr beszéde szerint, amelyet szólott volt Józsué, a Nún fia által.⁴

Józsue ugyanis, Jerikó lerombolása után, átkot mondott arra az emberre, aki netán fel akarná építeni a várost:

Józs 6:26 És átkot szolt Józsue azon a napon, mondván: Átkozott legyen az Úr előtt az a férfi, aki felkel, hogy megépítse e várost, Jérikhót! Az ő elsőszülöttjére rakja le annak alapját s legifjabb fiára állítsa fel annak kapuit!

A Kígyó magva

Jezabel jelenléte tehát átkot szabadít Izrael népére. Azok az utálatosságok (pl. gyermekáldozatok⁵) kezdik újra felütni a fejüket az ígéret földjét, amelyek miatt annak idején Isten kiirtotta onnan a kánaánita őslakosokat.⁶ Akháb pedig mindezt tétlenül nézi. Semmi kétség nem férhet hozzá, hogy Jezabel az ősi Kígyó magva (lelki gyermeke) volt. Az ő személye által éledt újra a háború a Kígyó magva és az asszony magva között, mely az Édenkertben robbant ki annak idején, amikor Isten hadat üzent a Kígyónak (Sátánnak):

1 Móz 3:15 Ellenségeskedést szerzek közötted és az asszony között, a te magod között, és az ő magva között: az neked fejedre tapos, te pedig annak sarkát mardosod.

⁴ Jerikó újjáépítőjét ugyanaz a vágy hajtotta, mint Babel egykori építőit, ő is hírnevet akart szerezni magának (vö. 1 Móz 11:4). Erre utal gyermekeinek a neve is. Abiráam jelentése: "apám, a magasztos"; Ségub jelentése: "felmagasztalt".

⁵ Bár lehetséges, hogy nem kifejezetten emberáldozatról van itt szó, hanem csupán arról, hogy valamilyen módon meghaltak Hiel gyermekei, miközben elkezdte újjáépíteni Jerikót. Hiel zsidó volt, aki nagyon jól ismerhette Józsue átkát. Sokmindent elárul Hiel lelkivilágáról az, hogy kész volt még két fia élete árán is nyíltan szembeszegülni Isten akaratával, csakúgy, mint Akháb a párválasztás területén. Amilyen a király, olyan a nép.

⁶ Akik szintén átok alatt voltak, hiszen Noé annak idején megátkozta ősatyjukat (1 Móz 9:25).

Jezabel ámokfutásának célja tehát **az Ígéret földjének meghódítása és Izrael népének leigázása** volt. A tét pedig Isten Ábrahámnak tett ígéretének megtartása: *"Mert mind az egész földet, amelyet látsz, neked adom, és a te magodnak örökre."* (1 Móz 13:15). Vajon sikerül-e Isten népének megvédenie az Istentől ajándékba kapott földet vagy az ősi Kígyó egy újabb leszármazottja fogja a Kígyó uralma alá hajtani azt, Akháb (Izrael jelenlegi királyának) hitetlensége, gyengesége, alkalmatlansága miatt?

Akháb, Saul és Ádám

Vajon ki az asszony magva? Ki az, aki Jahve nevében megvív a Kígyó magvával és aki a Kígyó fejére tapos? Noha magától értetődő volna, hogy Izrael királya és védelmezője (Jahve királyi uralmának földi képviselője) szálljon szembe a Kígyó magvával, azt látjuk, hogy éppen ő az, aki *átjátssza a hatalmat* a Kígyó magvának, mint ahogy egykor Ádám is tette (Évával együtt). Akháb a Kígyó *legyőzője* helyett annak *szövetségesévé* lett! Ebben pedig kísérteties hasonlóságot mutat Saullal, Izrael első királyával is, aki annak idején szintén képtelen volt szembeszállni a Kígyó magvával, Góliáttal.⁷ Végül pedig maga is a Kígyó *szövetségesévé* lett, mely abban nyilvánult meg, hogy el akarta pusztítani az asszony Magvát, aki akkor Dávid személyében öltött testet. Tovább erősíti a párhuzamot Akháb és Saul között az is, hogy 1. az Ige mindkettőjüket az ország "megháborítójának" (עֲכָר, ákar) nevezi (1 Sám 14:29; 1 Kir 18:17-18);⁸ 2. hogy mindkettőjüket azután veti el végleg Isten, hogy életben hagyják azt, akit el kellett volna pusztítaniuk (Saul Agágot, az amálékiek legyőzött királyát, 1 Sám 15:8; Akháb Benhadádot, az arámok legyőzött királyát, 1 Kir 20:33-34) és 3. hogy mindketten álruhába öltözve próbálnak "túljárni Isten eszén" és próbálják elkerülni végzetüket, de hiába (1 Sám 28:8; 1 Kir 22:30-35).

Az asszony Magva

Ebben a feszült történelmi pillanatban jelenik meg a színen Illés próféta, hogy (Akháb helyett) Jahve és Izrael képviselőjében megvívjon Jezabellel.⁹ Illés színre lépését tehát Jezabel (egy sátáni fenyegetés) megjelenése és Izrael királyának tehetetlensége (és alkalmatlan volta) tette szükségessé.

1 Kir 17:1 És szólt Thesbites Illés, a Gileád lakói közül, Akhábnak: **Él az Úr, az Izráel Istene**, aki előtt állok, hogy **ez esztendőkből sem harmat, sem eső nem lesz**; hanem csak az én beszédem szerint.

Illés színre lépésének célja, hogy Akháb (és Jezabel és az egész nép) megtudja, hogy Izrael Istene az egyetlen élő (cselekvő, imádságot meghallgató) Isten és *nem Baál!*

⁷ Ld. "Dávid és Góliát" c. írástomat.

⁸ Még egyvalakit nevez a Szentírás "Izrael megháborítójának" (עֲכָר יִשְׂרָאֵל, ókér Jiszráél): Ákánt (1 Krón 2:7), akit szintén rászedett a Kígyó, hogy megszegje Isten világos parancsát (elvette egy palástot az Istennek szentelt dolgokból) és akinek a bűne szintén az egész népre kihatott. Ákánt és családját az Ákor (עֲכָר, Megháborítás) völgyében követték halálra, mely ennél fogva Isten ítéletének a helye és szimbóluma lett. Később Isten azt ígéri az ő bálványimádó népének, hogy az Ákor völgyét a reménység ajtajává fogja változtatni, azaz ítélet helyett örvendezés lesz Isten népének osztályrésze (Hós 2:15[14]).

⁹ Illés színre lépése hasonló Dávid színrelépéshez, amikor a Kígyó magva Góliát személyében akarta elpusztítani Izrael népét és amikor Izrael első királya, Akhábhoz hasonlóan, tétlenül nézi a Kígyó magvának ámokfutását (ld. 1 Sám 17).

Jahve vs. Baál

Fontos tisztában lennünk azzal, hogy Baál az eső, a vihar és ebből fakadóan a termékenység istene volt, az egyik legaktívabb és leggyakrabban emlegetett istene a kánaáni pantheonnak. Ez érthető, hisz Izrael és a környező népek alapvetően a termőföldből éltek. Szó szerint az életük függött az időjárástól. Baál igazi neve "Hadád", a "Baál" csupán egy titulus, mely héberül egyszerűen "urat" jelent.¹⁰ A kérdés tehát, hogy vajon ki az igazi "Baál" (Úr)?¹¹ Vajon ki az eső és a termékenység igazi Ura, Jahve vagy Hadád, Illés Istene vagy Jezabel istene?

Illés tehát, mint az élő Isten képviselője (a neve is ezt jelenti: "az én Istenem Jahve", אֱלִיָּהוּ, *élijáhú*) bejelenti Akhábnak, hogy nem lesz eső, egészen addig, míg Illés Istene újra meg nem nyitja az eget Illés kérésére. Ez tehát egy nyílt ultimátum Jezabel istenének. Lássuk, vajon képes-e az esőisten esőt csinálni, ha Jahve nem akarja! Sikerül-e vajon Jezabelnek bizonyítani az egész nép számára, hogy valóban Baál a mindenható isten, aki hatalmasabb Izrael Istenénél?

Eleinte bizonyára senki nem figyelt oda Illésre. Sokan legyinthettek rá: "Hadd mondja az öreg. Ez a dolga. Ő még a régi vallás híve. De mi már Baálban hiszünk. A Jahve-hit fölött eljárt az idő. A Baál-hit már a menő. Baál az igazi isten. Minden értelmes ember Baálban hisz..." Aztán ahogy teltek múltak a hetek és csak nem akart eleredni az eső, bizonyára Jezabel és a Baál papok elkezdtek buzgón könyörögni istenükhöz esőért. De eső csak nem jött. Egyre nagyobb lett a szárazság, a gabona is kezdett kifogyni a silókból, a jószágok is sorra kidőltek. Izrael néhány hónapon belül igen komoly gazdasági krízisbe jutott. Izrael népét és királyát az éhenhalás fenyegette.

Illés, Ádám és Izrael

Mindeközben Isten hűségesen gondoskodott Illésről, az Ő (még életben maradt) prófétájáról. Eleinte hollók tápláltak a Kérit patakjánál egy elhagyatott helyen, ahol Isten kenyeret és húst adott neki, naponta kétszer (1 Kir 17:3-6), csakúgy, mint egykor Izrael népének a pusztában (2 Móz 16:8, 12-13). Az Ádámnak adott teremtési mandátummal összhangban ("*uralkodjatok... az ég madarain*", 1 Móz 1:26) a madarak Illést szolgálják, Jahve királyi uralmának igazi képviselőjét.

Egy asszony, akinek gyökeresen megváltozott a világszemlélete

Miközben Jahvéról megtudjuk, hogy Ő nem csak az esőnek, hanem az állatvilágnak is Ura, aközben Baálról kiderül, hogy még a saját háza táján sem képes esőt csinálni! A Baál kultusz székhelyén, Szidón térségében, Jezabel hazájában is szárazság van! Jahve Baál hazájában is megálljt parancsolt az esőnek. Amikor ugyanis a Kérit patak kiszárad, Isten, irónikus módon, éppen Szidónba ("*Sareptába, mely Szidónhoz tartozik*", 1 Kir 17:9) küldi Illést, egy nem zsidó özvegyasszonyhoz, akit ugyanolyan

¹⁰ Később, rögtön Illés próféta színre lépését követően egy Benhadád nevű szíriai király támadja meg Izraelt (1 Kir 20), akinek a neve azt jelenti: "Hadád fia". A legfőbb istenség neve Él volt (ami sémi nyelven "isten"-t jelent), és az ő felesége volt az a bizonyos Asera, amely istennő nevét sokszor együtt említi a Szentírás a Baálléval, ld. később, 1 Kir 18:19.

¹¹ A 2 Sám 5:20-ban Dávid "Baál-Peracimnak" (a *törések Ura*) nevezett el egy helyet. Ez is jelzi, hogy a Baál-kultusz betörése előtt ennek a titulushoz nem volt még pejoratív jelentése. Dávid számára Jahve volt az igazi Baál (Úr).

keményen sújt a szárazság, mint Izrael népét. Azt olvassuk, hogy Isten az özvegyasszonynak is "megparancsolta" (1 Kir 17:9), csakúgy, mint a hollóknak, hogy gondoskodjon Illésről. Jahve tehát nem csak Izrael népe felett szuverén Úr, hanem Szidónia lakói felett is! Amikor Illés találkozik az asszonnyal, Jahvétől kapott felhatalmazással azt parancsolja, hogy hozzon neki vizet és valami ennivalót. Mire az asszony azt feleli:

1 Kir 17:12 Él az Úr, a te Istened, hogy nincs semmi sült kenyérem, csak egy marok lisztecském van a vékában, és egy kevés olajom a korsóban, és most egy kis fát szedegetek, és haza megyek, és megkészítem azt magamnak és az én fiamnak, hogy megegyük és azután meghaljunk.

Ez egy döbbenetes bizonyágtétel, egy pogány asszony szájából! Az asszony előbb a saját bőrén tapasztalja meg azt, hogy az ő istene, *Baál*, "halott", azaz tehetetlen és nem képes esőt adni, hiába könyörög hozzá egész Szidónia! Majd pedig elismeri, hogy *Illés Istene él!* Egy pogány asszonyban nagyobb világosság van, mint Izrael királyában, aki kész továbbra is egy halott istent tisztelni, a felesége kedvéért (vö. 1 Kir 16:31)! A szidóni asszony felismerésére később Izrael népe is eljut majd (1 Kir 18:39), de addig még sok víznek kell lefolynia a Jordánon. Ám ez a bizonyágtétel még nem jelenti azt, hogy az asszonynak élő kapcsolata is lenne az *élő* Istennel. Hiszen, elismeri ugyan, hogy Illés Istene él (létezik), de ennek a felismerésnek semmilyen gyakorlati következménye sincs (még) az asszony életére nézve. Hiszi, hogy Jahve él, mégis meg akar halni.

Kríziseink: az istenváltás pillanatai

Az asszony (Baál-)hite is ugyanolyan krízisbe kerül tehát az éhinség hatására, mint Izrael népéé: Tényleg egy élő istenben hiszek? Tényleg Baál az élő Isten? Vagy lehet, hogy Jahve az igazi Isten? A sareptai özvegyben kicsiben ugyanaz játszódik le, mint Izrael népében. És mi is hasonló kérdésekkel szembesülünk, amikor krízisbe kerül az életünk: Tényleg jó dologban hiszek? Tényleg megfelel a valóságnak a világszemléletem? Jó alapokon nyugszik az életem? Az élő Istenben hiszek vagy csak egy halott, nem létező, emberek által kitalált és éppen ezért tehetetlen bálványistenben? Kitarthatok az eddigi meggyőződéselem mellett vagy itt az ideje, hogy vallást váltsak? Isten újra és újra kríziseket hoz az életünkben, hogy próbára tegye a hitünket és meggyőződésünket, mert azt akarja, hogy ne tehetetlen baálokban higgyünk, hanem Őbenne, az egyetlen élő Istenben, aki annak idején Illés által cselekedett hatalmas dolgokat, majd pedig Jézus Krisztusban jött el közénk, egészen kézzelfogható módon.

Ez az asszony már csalódott istenében és annyira reménytelennek érzi a helyzetét, hogy nem lát más kiutat, mint a halál. Halálosan kiábrándult már halott istenéből. Baál már csúnyán cserben hagyta őt, de még nem tud hinni Illés Istenében, noha elismeri, hogy létezik. Ebben az összetörtségében találkozik Illéssel, az élő Isten prófétájával, aki arra kéri őt, hogy tegye meg az első hitbeli lépést az élő Isten felé, helyezze a bizalmát Izrael Istenébe!

1 Kir 17:13-14 Mondta pedig neki Illés: Ne félj, menj el, cselekedj a te beszéded szerint; mindazáltal nekem süss abból először egy kis pogácsát, és hozd ide; magadnak és a te fiadnak pedig azután süss; ¹⁴ Mert azt mondja az Úr, Izrael Istene, hogy sem a vékabeli liszt el nem fogy, sem a korsóbeli olaj kevesebb nem lesz addig, míg az Úr esőt ad a föld színére.

Az asszony tehát előbb átéli, hogy Baál nem képes róla gondoskodni, melynek következtében a teljes kilátástalanság állapotába jut, majd miután "istent vált" és elkezd hinni és engedelmeskedni Illés szavának, Illéshez és a pusztában vándorló néphez hasonlóan, ő is megtapasztalja Jahve naponkénti gondoskodását. Jahve nem csak hogy élő Isten, hanem életet adó Isten is!

1 Kir 17:15-16 És elment, és az Illés beszéde szerint cselekedett, és evett mind ő, mind amaz, mind annak háznépe, naponként.¹⁶ A vékabeli liszt nem fogyott el, sem pedig a korsóbeli olaj nem lett kevesebb, az Úr beszéde szerint, amelyet szólt Illés által.

Az asszony azáltal tapasztalja meg Jahve életet adó erejét, hogy lemond a saját életéről. Az istenváltás, azaz a megtérés vagy újjászületés ugyanis mindig az önmagunknak való meghalással kezdődik. Az asszony ugyanazt éli át, mint minden más mai megtérő: igazi életet csak halál által nyerhetünk Istentől. Ez az asszony kész volt meghalni önmagának, bálványistenének és egész akkori világszemléletének. És éppen ezáltal nyerte vissza az életét. Erre az asszonyra is áll az, amit Jézus mond:

Mt 16:25 Mert aki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; aki pedig elveszti az ő életét érterem, megtalálja azt.

Amíg akárcsak egy hajszállal is kötődsz a régi életedhez, nem nyerheted el az örökéletet. Sokak életében ezért nincs igazi változás, ezért hiányzik a valódi megújulás, mert ugyan szájukkal már vallást tettek Istenről, de még nem tudtak igazán meghalni saját maguknak (bálványaiknak, óemberi beidegződéseiknek, régi jó bevált létfenntartó módszereiknek és túlélési stratégiáiknak), még mindig ragaszkodnak óemberi életükhöz. Mi az, ami nem engedi, hogy egészen meghalj önmagadnak? Mi tart vissza attól, hogy egészen kiszolgáltasd magadat Istennek?

Az asszony hitt és átélte Jahve életet adó gondoskodását. Most akkor ki is a termékenység Istene? Jahve! Jave! Jahve! Még egyszer hangsúlyozom, hogy mindez a Baál felségterületén történik. Baál, hazai pályán, megalázó vereséget szenved Jahvétól! Jahve nem csak Izraelben Úr, hanem "külföldön" is! Pontosan ezt akarja bizonyítani Jezabel is a maga istenéről, de hiába. Hiszen mindenhol Jahve a szuverén király! Csak éppen nem mindenhol akarják elismerni az Ő királyi uralmát, mert az emberek inkább hisznek a maguk isteneiben, mint az élő Istenben. Egészen addig, míg Isten valamilyen krízist nem hoz az életükbe.

Jézus is ugyanezzel az egész világra (földre) kiterjedő uralmi igénnyel lépett fel, amikor azt mondta, hogy *"Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön"* (Mt 28:18). Ez az üdvtörténet mindent átható végső, nagy kérdése: Kié a hatalom a világ felett, Istené vagy az ördögé? Izraelt azért választotta ki Isten (az ÓSZ-ben), hogy bizonyítsa a világnak, hogy nem a pogányok istenei, hanem Ő az egész világ mindeható Ura. Ebben a küldetésében bukik el Izrael, újra meg újra, királyaival az élen. És ezért hívja életre Isten az ÚSZ-i gyülekezetet. Nekünk is ugyanez a küldetésünk: meg kell győznünk a világot arról, hogy Jézus a Király, nem a Sátán. Nekünk is a világ elé kell élnünk Isten királyi uralmát (Rm 5:17).

Izrael Istene ugyanúgy gondoskodik Illésről és a sareptai özvegy családjáról a szidóni pusztaságban, mint ahogy egykor gondoskodott az ő népéről a Sínai pusztaságban. A sareptai özvegy egy fényesen ragyogó csillag (Illés mellett) a sötét égbolton. Hasonlóan egy másik özvegyhez, aki szintén kész volt mindenéről (mind a két még megmaradt fillérekjéről) lemondani Istenért (Mk 12:42-44).¹² A sareptai özvegy és bizonyára a szegény özvegy is meg tapasztalta Isten országának azt az ugyancsak általános érvényű alapelvét mely így hangzik:

Mt 6:33 keressétek először Isten országát, és az Ő igazságát; és ezek mind megadatnak nektek.

Vagyis, aki Isten országára gondot visel, arról Isten is gondoskodik. Ezt éli át ez a pogány asszony.

¹² Az görög szövegben egészen pontosan az áll, hogy az *"az ő egész életét"* (ὅλον τὸν βίον αὐτῆς) dobta bele az asszony a perselybe (Mk 12:44).

Na de ki az Úr a halál felett?

Majd jön egy újabb krízis. Az özvegyasszony megmenekül ugyan az éhenhalástól, ám egyetlen fia váratlanul megbetegszik és meghal. Illés háromszori könyörgésére Isten (Jahve) azonban feltámasztja őt és visszaadja anyjának. Nézzük meg először azt, hogy miként reagál a "frissen megtért asszony" a fia halálára. Amikor a fiú meghal, az asszony egy nagyon érdekes dolgot vet Illés szemére:

1 Kir 17:18 Mondta azért Illésnek: Mit vétettem ellened Istennek embere? Azért jöttél hozzám, hogy eszembe juttassad álnokságomat, és megöljed az én fiamat?

Érdekes, hogy az asszony (sok hitetlennel ellentétben) nem azt kérdi: Hogy engedhette meg ezt az Isten?! Vagyis nem rázza az öklét Istenre, hanem valamiért erre az asszonyra a bűnei terhelődnek rá a fia halála kapcsán. Az első gondolata az, hogy az ő álnoksága miatt kellett meghalnia a fiának, azaz ő az oka a fia halálának. A fiú halála az ő bűnével szembesíti őt. Az asszony tehát, e krízis hatására bűnlátásra jut. Valamilyen nagyon súlyos bűne lehetett, - gondolta, amiért most a fiának kell meghalnia.

Ha jobban belegondolunk, nem is olyan rossz ez a gondolatmenet. Vizsgáljuk csak meg az asszony hitét egy kicsit közelebbről. Azt valóban jól gondolta, hogy Isten (Illés Istenének) törvénye szerint a bűn büntetése halál, hiszen meg van írva, hogy vérontás nélkül nincs bűnbocsánat (3 Móz 17:11; Zsid 9:22). Az a gondolat sem áll távol Isten törvényétől, hogy szükség van egy helyettes áldozatra: a fiúnak kell bűnhődnie az asszony álnokságáért. Csupán egyetlen "apróság" hiányzott az asszony hitéből: nem a saját, hanem Isten Fiának kellett meghalnia az asszony bűnéért! Jézus Krisztus a helyettes áldozat! És persze Jézusra nézve is igaz az, hogy az Ő halálát látva, az Ő rettenetes szenvedésével szembesülve nekünk is a mi álnokságunk kell, hogy eszünkbe jusson, azaz hogy ránk terhelődjön. Ha ilyen borzalmas halállal kellett Jézusnak meghalnia, akkor milyen súlyos lehet az én állapotom! Akkor mekkora lehet az én álnokságom?!

Egy kis finomhangolás

Persze mindezt értelmezhetjük úgy is, hogy az asszonynak, jó vallásos emberként, egy nagyon egyszerű képlet jelent meg a fejében, amit nyilván a Baál-hitből próbált átmenteni a frissen bimbózdó Jahve hitbe: ha rossz történik velem, Jahve büntet valamilyen bűnömért, ha jó dolog történik, Jahve jutalmaz valamilyen jó cselekedetemért.¹³ Ám Illés Istene egészen más és Ő valami egészen mást szeretne kihozni ebből a szörnyűnek induló tragédiából.

Érdekes, hogy Illés nem csapja le ezt a magas labdát és nem kezdi el azonnal helyretenni az asszony "teológiáját", hiszen Illés maga sem igazán érti, hogy miért történt ez a haláleset. Sőt éppen Illés az, aki Istent vádolja a fiú váratlan haláláért:

1 Kir 17:20 Én Uram, Istenem, nyomorúságot hozol erre az özvegyre is, akinél lakom, hogy az ő fiát megölöd?!

¹³ Ez volt Jób barátainak is a "világzsemlélete".

Hogy tehettsz ilyet, Istenem? Hát nemrég tért meg? Most hogy fog tudni hinni benned? Hogy törhetted össze a hitét ennek az asszonynak? Végre itt egy megtért Baál-hívó és akkor te megöled a fiát? Ennek meg mi értelme van? Hogy tehetted ezt, Uram?!

Illés egyfelől Istent vádolja a törtétekért, másfelől pedig hisz abban, hogy ez az Isten, az ő Istene, akár még egy halottat is fel tud támasztani.

1 Kir 17:21-23 És ráborult háromszor a gyermekekre, és felkiáltott az Úrhoz, mondván: Én Uram, Istenem, térítsd vissza e gyermek lelkét őbelé! ²² És meghallgatta az Úr Illés szavát, és megtért a gyermekbe a lélek, és megéledt. ²³ És felvette Illés a gyermeket, alávitte őt a felhából a házba, és adta őt az anyjának, és mondta Illés: Nézd, él a fiad!

Ahhoz, hogy megértsük e csoda jelentőségét, tudnunk kell azt is, hogy a Baál kultuszban volt még néhány "rivális" istenség Baálon kívül, amelyek közül *Mot* (מוֹת, jelentése: "halál") volt az az istenség, aki előtt, időről időre még a nagy Baálnak is meg kellett alázkodnia. Ezt a megalázkodást jelezték (legalább is a Baál-hívók számára) az olyan csapadékmentes, szárazabb időszakok, mint pl. ez az Illés szavára beköszöntött időszak. Amikor egy csapadékmentes évszak után ismét elkezdett esni az eső, a Baál tisztelők értelmezése szerint ez *Baál Mot*, azaz a *halálisten* feletti győzelmét jelentette. És itt válik hihetetlenül fontossá Illés csodája, t.i., hogy feltámaszt egy halott gyermeket. Jahve ezzel azt demonstrálja ennek az özvegyasszonynak, hogy Ő nem csak Baál, hanem a még Baálnál is hatalmasabb halálisten felett is Úr, akit a Baál kultusz hívei még Baálnál is jobban féltek. Jahve nem csak életben tud tartani, hanem akár még a halál, a Mot birodalmából is ki tudja szabadítani a holtakat! Jahve még a halál felett is Úr! Jahve egymaga könnyedén "kenterbe veri" a kánaáni pantheon összes, úgy nevezett istenét! Jahve (Illés) Mot és Baál feletti győzelme egyben azt is előre jelzi számunkra, hogy a szárazság nem azért fog véget érni, mert Baálnak ismét sikerül majd legyőznie Mot-ot, hanem mert *Jahve úgy dönt*, hogy véget vet a szárazságnak.

Az egész történet fő kérdése tehát: Ki az igazi, élő Isten? Ki az időjárás, az évszakok, az eső Ura, Baál vagy Jahve? Ki az élet és halál Ura, Mot vagy Jahve? Ha nincs ez a feltámadás csoda, akkor ez az özvegyasszony még simán gondolhatta volna akár azt is, amikor véget ér a szárazság, hogy lám Baál legyőzte Motot. Ám a feltámasztás csodájával szembesülve az asszony számára nem maradhatott más magyarázat a szárazság későbbi megszűnésére, mint az, hogy Jahve a mindenható Úr és hogy az általa eddig ismert istenek valójában nem is Istenek. És ha léteznek is, mindegyiküknek fejet kell hajtaniuk Izrael egyetlen élő, igaz Istene előtt. Isten tehát Illés minden egyes megmozdulásával és minden egyes előidézett krízis által *világszemléletet formál*. Előbb egy szidóni özvegyasszonyét, majd nem sokkal később Izrael népéét. Az asszony bimbódzó hite, a krízisek hatására, nem hogy meggyengül, hanem még nagyobb erőre kap:

1 Kir 17:24 És mondta az asszony Illésnek: Most tudtam meg, hogy te Isten embere vagy, és hogy az Úr beszéde a te ajkadon: igazság.

Vagyis Illés Istene (Jahve) nem csak az esőnek, nem csak az állatvilágnak, hanem élet és halálnak is mindenható Ura! Jahve sokkal hatalmasabb a Baálnál! Őt nem lehet egy lapon említeni semmilyen más baállal (úrral). Nem Baál, hanem Jahve gondoskodik mindazokról, akik Benne bíznak. Nem Baál ad életet (legyőzve Mot-ot/halált), hanem Jahve. A szidóni egykori baál tisztelő özvegyasszony ezt egy életre megtanulta. De vajon megtanulja-e ezt a leckét Isten választott népe?

Illés és Jézus

Mielőtt a folytatásra térnénk, fontos, hogy az eddig történetek fényében megvizsgáljuk azt a két ÚSZ-i történetet, amelyek Illés próféta szolgálatának ezt a szakaszát elevenítik föl, direkt vagy indirekt módon.

1. Jézus prédikációja a názareti zsinagógában (Lk 4)

Miután Jézust elutasítják zsidó ismerősei a názareti zsinagógában (mert azt mondta, hogy benne teljesedtek be a Messiásra vonatkozó ÓSZ-i ígéretek), az 1 Kir 17-re, Illés életének imént bemutatott epizódjára utalva a következőket mondja hitetlen (zsidó) hallgatóságának:

Lk 4:25-26 És igazán mondom néktek, hogy Illés idejében sok özvegy asszony volt Izraelben, mikor az ég három esztendeig és hat hónapig be volt zárva, úgy hogy az egész tartományban nagy éhség volt; ²⁶ Mégis azok közül senkihez nem küldetett Illés, hanem csak Sidonnak Sareptájába az özvegyasszonyhoz.

Vagyis Jézus korában sem volt jobb a helyzet Illés koránál. Jézus ugyanolyan elutasítással és hitetlenséggel találkozik, mint amilyen Illés korában is jellemezte Isten választott népét. Mindebből pedig, implicit módon, az következik, hogy amiképpen Illés egy pogány asszonyhoz küldetett, aki meglepően valódi hittel válaszolt Izrael Istenének Illés által közvetített kijelentésére, úgy Jézus isteni kijelentésére is az öngazult, büszke, vallásos zsidókat is megszegyenítő módon fognak valódi hittel válaszolni a pogányok. Erre utal Jézus, amikor a kapernaumi százados hitét látva ezt mondja:

Mt 8:10-12 Bizony mondom nektek, még az Izraelben sem találtam ilyen nagy hitet. ¹¹ De mondom nektek, hogy sokan eljönnek napkeletről és napnyugatról, és letelepednek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákóbbal a mennyek országában: ¹² Ez ország fiai pedig kivettetnek a külső sötétségre; ahol lesz sírás és fogak csikorgatása.

És mi volt a reakció Jézusnak ezen provokatív üzenetére? Olyan dühösek lettek rá, hogy meg akarták őt ölni, csakúgy, mint Illést Jezabel és Akháb (és ezáltal ők is a Kígyó "méltó" utódainak bizonyultak):

Lk 4:28-30 És beteltek mindannyian haraggal a zsinagógában, mikor ezeket hallották. ²⁹ És felkelve, kiűzték őt a városon kívül és vitték őt annak a hegynek szélére, amelyen az ő városuk épült, hogy onnan letaszítsák, ³⁰ Ő azonban közöttük átmenve, eltávozott.

Mindezt tudva nekünk sem szabad meglepődnünk azon, ha azt tapasztaljuk, hogy ma is a magukat keresztyénnek valló, vallásos emberek részéről ér bennünket a legnagyobb támadás és van részünk a legkomolyabb elutasításban Krisztus követése miatt és azon sem, ha a nem vallásos ("pogány") háttérből jövő emberek részéről nagyobb nyitottságot találunk az evangélium iránt, mint a vallásos emberek részéről. Ne lepődjünk meg ezen, hanem menjünk és hirdessük az evangéliumot ott, ahova Isten küld minket, a reakciókat pedig bízzuk az Úrra.

2. A naini özvegy fiának feltámasztása (Lk 7:11-17)

Egy másik érdekes epizód, melyben Illés próféta szolgálatának ezen szakasza köszön vissza, egy özvegyasszony fiának feltámasztása, mely (nem véletlenül) közvetlenül a kapernaumi százados története után szerepel Lukács evangéliumában. Nain városa Kapernaumtól délre, Galilea tartományában volt (csakúgy, mint Názáret), melyet Máté a "pogányok Galileájá"-nak nevez (Mt 4:15), hiszen nagyon sok nem zsidó élt ezen a területen. Jézus ezen a területen kezdte meg nyilvános szolgálatát. Nézzük a történetet.

Lk 7:11-15 És történt másnap, hogy Nain nevű városba ment; és az ő tanítványai sokan mentek övele, és nagy sokaság. ¹² Mikor pedig a város kapujához közelített, íme egy halottat hoztak ki, egyetlen egy fiát az anyjának, és az özvegyasszony volt; és a városból nagy sokaság volt övele. ¹³ És látva őt az Úr, megkönyörült rajta, és mondta neki: Ne sírj! ¹⁴ És odamenve, megérintette a koporsót; a vivők pedig megálltak. És mondta: Ifjú, mondom neked, kelj föl! ¹⁵ És felült a megholt, és kezdett szólni; és odaadta őt az ő anyjának.

A történet sok tekintetben hasonlít a sareptai özvegy történetéhez. Mindkét özvegynek a halott fiú volt az egyetlen gyermeke. Miután Jézus feltámasztotta a fiút, Illéshez hasonlóan, ő is "odaadta őt az anyjának". A tömeg reakciója, pedig minderre:

Lk 7:16 És elfogá mind azokat a félelem, és dicsőítették az Istent, mondván: **Nagy próféta támadt miközöttünk;** és: Az Isten megtekintette az ő népét.

Azaz, Jézusban, egy az Illéshez hasonlóan¹⁴ nagy próféta által cselekszik ugyanaz a hatalmas Isten az ő népe között, aki annak idején Illés próféta által cselekedett hatalmas dolgokat. A múlt (az ÓSZ-i történetek) felidézése mindig ezt az üzenetet közvetíti számunkra, azaz Isten ÚSZ-i népe számára: Jézusban ugyanaz a mindenható Isten cselekszik és van velünk, aki az ő hűségű prófétáival és szövetséges népével volt. Ezt jelzi számunkra Jézus, amikor ezt ígéri: *"Íme, én tiveletek VAGYOK minden napon, a világ végezetéig"* (Mt 28:20), vö. *"és mondta Isten Mózesnek: VAGYOK, AKI VAGYOK. És mondta: így szólj az Izráel fiaihoz: A VAGYOK küldött engem hozzátok."* (2 Móz 3:14). Jézusban Jahve jött el közénk. Hogy pedig Isten kitartó bálványimádása ellenére sem hagyta el népét azt éppen azzal jelzi, hogy olyan nagy prófétákat küldött hozzájuk, mint Illés (mint Mózes, 5 Móz 18:15) és mint Jézus.

4. További ÚSZ-i utalások

A kánaáni/szirofóniai asszony lányának meggyógyítása (Mt 15:21-28; Mk 7:24-30) abból a szempontból érdekes, hogy ez az asszony is *szidónban* lakott (Mt 15:21), csakúgy, mint a sareptai özvegy (és mint Jezabel). És még érdekesebb, a fentiek fényében, hogy Jézus, a kapernaumi századossal ellentétben, vajon miért utasítja el csípőből ezt az asszonyt, mondván: *"Nem küldettem, csak az Izráel házának elveszett juhaihoz."* (Mt 15:24), még akkor is, ha a történet "happy end"-el végződik és az asszony végül egy újabb példájává lesz a "pogányok nagyobb hittel fogadják az evangéliumot, mint a zsidók" alapelvek.

A Jelenések könyvében szereplő két "tanú"-ról, akárkik legyenek is,¹⁵ ugyanazt olvassuk, amit Illésről:

Jel 11:6 Ezeknek van hatalmuk arra, hogy bezárják az eget, hogy az ő prófétálásuk idejében eső ne legyen.

A Jakab levelében pedig Illés példájával bátorít bennünket Isten arra, hogy merjünk mi is hittel imádkozni (testi és lelki) betegségből való gyógyulásért, hiszen Illés is hozzánk hasonló (halandó, bűnös, gyarló és mégis hívő) ember volt és Isten az ő könyörgését is meghallgatta.

Jak 5:14-18 Beteg-e valaki közöttetek? Hívja magához a gyülekezet véneit, és imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében ¹⁵ És a hitből való imádság megtartja a beteget, és az Úr felsegíti

¹⁴ Bár fontos tudnunk azt, hogy az evangéliumok Jézust inkább Elízeussal állítják párhuzamba, Illés inkább Keresztelő János személyében "ölt testet". Elízeusnak is volt egy feltámasztási csodája (2 Kir 4:32-37). Az Illés - Keresztelő János, Jézus - Elízeus párhuzamokról bővebben ld.

¹⁵ Néhány lehetséges magyarázatért ld. <http://www.gotquestions.org/two-witnesses.html>.

őt. És ha bűnt követett is el, megbocsáttatik neki. ¹⁶ Valljátok meg bűneiteket egymásnak és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok: mert igen hasznos az igaz buzgó könyörgése. ¹⁷ Illés ember volt, hozzánk hasonló természetű; és imádsággal kérte, hogy ne legyen eső, és nem volt eső a földön három esztendeig és hat hónapig: ¹⁸ És ismét imádkozott, és az ég esőt adott, és a föld megteremte gyümölcsét.

A Zsidókhoz írt levélben, a hithősök felsorolásában pedig ez áll:

Zsid 11:35 Asszonyok feltámadás útján visszanyerték halottaikat.

Figyelem, a hithős ebben az esetben nem Illés (noha Jakab őt állítja elének a hit példaképeként), hanem a sareptai özvegy! És miben bizonyult ez az asszony hithősnek? Abban, hogy Illéshez, az élő Isten prófétájához fordult a fia elvesztése miatt érzett fájdalommal. Ezáltal pedig arra bátorít minket a Zsidókhoz írt levél szerzője, hogy merjünk mi is még a legreménytelenebbnek tűnő helyzetben is Istenhez kiáltani és Tőle kérni segítséget. Nem felejtkezve meg Jakab intelmeiről:

Jak 1:5-7 Ha pedig valakinek közületek nincs bölcsessége, kérje Istentől, aki mindenkinek készségesen és szemrehányás nélkül adja; és megadatik neki. ⁶ De kérje hittel, semmit sem kételkedve: mert aki kételkedik, hasonlatos a tenger habjához, amelyet a szél hajt és ide s tova hány. ⁷ Mert ne gondolja az ilyen ember, hogy kaphat valamit az Úrtól.

Illés tehát (a sareptai özvegyel együtt), a pusztában vándorló néphez hasonlóan, átéli Isten naponkénti gondoskodását, az ígéret földjén kívül, a kietlen pusztaságban, ahol a pusztai néphez hasonlóan kenyérrrel és hússal táplálja őt Isten. És egyszer csak elérkezik a pillanat, hogy, szintén a pusztai néphez hasonlóan, Illés is birtokba vegye (újra meghódítsa) az ígéret földjét és megtisztítsa azt a bálványimádástól.